

Den kan benyttes som håndbog langt ud over det undervisningsområde, som den er beregnet til.

Dens fyldige fremstilling er trods håndfast disponering og forfatterens utvivlsomme kompetence lidt inhomogen. *Johnny Thiedecke*, der er gymnasielærer, tager sig af afsnittet 1500-1814. Han applikerer tidens danske skolehistorie på en bred dansk og international, samfundsmæssig og ideologisk baggrund. *Vagn Skovgaard-Petersen*, professor ved Institut for dansk Skolehistorie på Danmarks Lærerhøjskole, giver en lidt snævrere og mere specifik skolehistorisk redegørelse for tiden fra 1814 til 1920. Det kan måske begrundes med, at de store omvæltninger i midten af forrige århundrede ikke – som han skriver – synes at have givet anledning til det normskift i skolen, man kunne have ventet. *Ellen Nørgaard*, lektor ved Institut for dansk Skolehistorie, behandler 1920-1958 og 1958 til idag. Ligesom Thiedecke tilstræber hun en integration af skolehistorien og samfundsudviklingen i almindelighed. Periodernes livlige debat og hastige udvikling i skolens struktur og indhold med henblik på demokratisering er svær at holde styr på i den korte form. Fremstillingen virker her og der lidt staccato.

Kilderne, som for de ældres vedkommende er bearbejdet sprogligt, så eleverne kan læse dem, er velvalgte og væsentlige. Den fjerde mand på titelbladet, gymnasielæreren *Harry Haue*, har udvalgt kilderne til folkeskolens udvikling 1814 til 1920. Afsnittene om skolens struktur er domineret af love og bestemmelser. Skolens indhold er belyst ved et udbud af artikler, skoleskemaer og uddrag af undervisningsmateriale og læseplaner for faget historie. Lærernes og elevernes forhold skildres i bl.a. erindringer og anden litteratur, som kredser lidt vel meget om lærerstandens lave sociale status og sadistiske tilbøjeligheder og elevernes manglende forståelse for indholdets relevans. Myten om skoletiden som et forsømt forår hviler urimeligt tungt i både forskeres og meningmands forestillingsverden.

Det er en stor mundfuld, denne udmærkede bog serverer for gymnasieelever. Redaktionen foreslår da også, at den kan benyttes partielt enten til arbejde med udvalgte perioder eller tematisk til arbejde med bestemte skoleformer over længere forløb. Arbejdsopgaverne er en række overordnede og mere konkrete problemstillinger, som især angår grundskolens udvikling som folkelig institution og gymnasiets som middelstandens eliteskole.

Finn Løkkegaard

BJØRN OCHSNER: *Fotografer i og fra Danmark til og med år 1920 I-II.*

Landsudvalget for indsamling og bevaring af fotografier og dokumentarfilm. Kbh., Bibliotekscentralens forlag, 1986. 924 s. 947,30 kr.

Inden for de seneste år har der været foretaget en landsdækkende indsamling af gamle fotografier med det resultat at der på arkiver, museer og biblioteker nu findes millioner af fotografier fra midten af forrige århundrede til i dag. Det kan i denne forbindelse være værd at notere en lille bog af Hans Berggreen der er en »langt fra dækkende« fortegnelse over nogle private og offentlige billedsamlinger, men som alligevel omtaler og beskriver 154 (Hans Berggreen: *Billedsøgning*. Hvor finder jeg billedet? Landsudvalget for indsamling og bevaring af fotografier og dokumentarfilm. Kbh., 1986). Berggreens bog kommer langt omkring fra Det

kongelige Bibliotek med dets mere end 3 mill. fotografiske enheder over DSBs Bygningsområde med 15.000 billeder af danske stationer til Katolsk Orientering med sine 10.000 billeder omfattende den katolske kirke i ind- og udland.

Disse utallige fotografier kan have stor personal-, arkitektur, mode-, mental-, presse- og almindelig historisk værdi foruden topografisk og rent kunstnerisk – hvis man altså kan tids- og stedfæste dem. Inden for det danske område og indtil 1920 er Bjørn Ochsners fortegnelse over fotografer, både de selvstændige professionelle og de betydeligste amatører, et uvurderligt redskab hertil. Museer, arkiver, biblioteker og privatpersoner har med dette værk en håndbog der kan hindre mange fejlbestemmelser af fotografier.

»Fotografer i og fra Danmark til og med år 1920« er som nævnt et opslagsværk, men det kan også benyttes som en kildesamling. Da fotografering var en ny metier i forrige århundrede uden håndværksmæssige traditioner ser man folk fra vidt forskellige erhverv forsøge sig som levebrødsfotografer. Skuespiller, sadelmager, danselærer, barber og direktør. Mange forsøgte sig og nogle tjente ganske godt ved at leve som fotograf.

Den store variation i kombinationen af et eller andet erhverv og fotograferingen gør det vist umuligt at finde bestemte sociale lag som leverandører til dette nye erhverv. Måske kan man få mere hold herpå ved en undersøgelse af i hvilke gader eller bykvarterer fotograferne slog sig ned. Men under alle omstændigheder kan man se at fotografering ikke udelukkende var et mandejob. Mange kvinder arbejdede som fotografer, formodentlig fordi erhvervet var uden traditionsbindinger, men også fordi det var et ret udpræget hjemmearbejde.

Et eksempel kan illustrere en ligefrem kvindelig dominans. Kirstine Lund, Hjørring. Gift 1873 med C. F. C. Lund, Løkken. Enkefrue fra 1885. Næringsbevis som fotograf i Hjørring 1885. Atelier i Jernbanegade. 1909 overtog den mangeårige medarbejder frøken Helga Andersen atelieret. Hun fik 1911 borgerskab i Hjørring som fotograf og havde siden i mange år Ida Madsen som assistance. 1928 indtrådte Ida Madsen i firmaet og sammen med Asta Jahrlund videreførte hun atelieret indtil ca. 1970.

Hvis kvinder med fotografi udtrykker sig anderledes end mænd så ser hjørringenserne anderledes ud end aalborgenserne som i skarevis blev foreviget af Heinrich Tønnies.

Axel Bolvig

Biographisches Lexikon für Schleswig-Holstein und Lübeck. Herausgegeben im Auftrag der Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte und des Vereins für Lübeckische Geschichte und Altertumskunde. Bd. I-VII, Neumünster, Karl Wachholtz Verlag, 1970-85. 2178 s. Ill. 54 DM pr. bind (indb.).

Udgivelsen af biografiske leksika er noget som hverken forlæggere eller forskere spinder guld på. Der må regnes med betragtelige tilskud og en god portion idealisme om foretagendet skal kunne gennemføres. Det var derfor efter svære og langvarige overvejelser at selskabet for Slesvig-Holstens historie i 1970 søsatte projekt Schleswig-Holsteinisches Biographisches Lexikon, værkets oprindelige titel, med et smukt udstyret, let håndterligt bind på 300 sider. Efter planen skulle 7-8 bind følge efter i hurtigt tempo.